

NUMISMATISK LITTERATUR

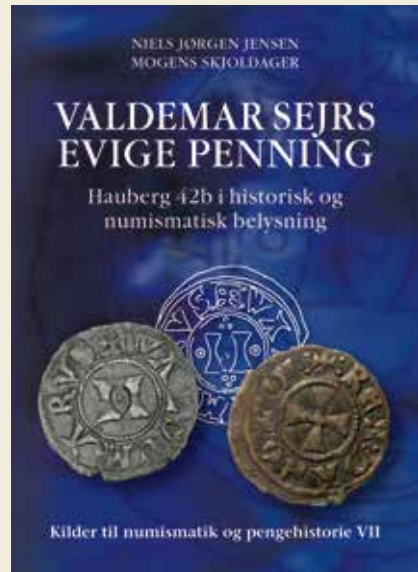
Niels Jørgen Jensen &
Mogens Skjoldager

Valdemar Sejrs evige penning. Hauberg 42b i historisk og numismatisk belysning.

Utgitt i serien Kilder til Numismatik og Pengehistorie (nr. VII, 2023) av forlaget Numismatik og Pengehistorie, Silkeborg. 160 sider, innbundet, rikt illustrert. ISBN-nummer: 978-87-999610-4-7. Kan bl.a. bestilles hos Dansk Numismatisk Forening — numismatik.dk

Dette er noe så spesielt som en stor og vakker bok om én enkelt mynt. Nemlig penningen kjent som Hauberg 42b, utmyntet under danskekongen Valdemar Sejr (1202-1241). Mynten inngår i en rekke funn fra hele Danmark vest for Øresund. Den ble produsert gjennom flere år i siste del av Valdemars regenttid, og produksjonen menes at ha foregått i sin helhet (eller iallfall hovedsakelig) i Ribe på Jylland. Myntens ytre domineres av det store II, som naturlig leses sammen med kongens navn i omskriften, **VALDEMARVS**. Altså: Valdemar den annen. Reversen er utstyrt med malteseserkors, og også her refereres det i påskriften til kongemakten: **REX DANORVM**. Myntenes vekt varierer fra 0,7 til 1,1 gram, og sølvinnholdet er gjennomgående lavt, gjerne rundt 20%.

Altså en mynt som de færreste myntsamlere vil kaste seg over av rent estetiske grunner. Valdemarpenningen har imidlertid en spesiell historisk betydning som gjør den fortjent til å løftes opp og frem i forhold til andre danske mynter fra samtiden. Dette skjer både i det nye storverket om dansk mynthistorie, «Denar til daler» fra 2018 (se *NUM* 2019, s. 89), og i en fersk doktoravhandling om monetariseringen av Danmark («Mønt og magt», 2020, Thomas Guntzelnick Poulsen, se *NUM* 2021, s. 124, publisert i 2022 i *Årbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie*, årgang 2019 og 2020). Og nå slås det definitivt fast i form av en monografi, skrevet av Niels Jørgen Jensen og Mogens Skjoldager, de to redaktørene for danskmoent.dk. Altså det populære nettstedet om danske mynter som omtaler seg selv som

«verdens største om et enkelt land». Den ene av forfatterne, Mogens Skjoldager, gikk bort under arbeidets gang, og boka ble derfor sluttført av Niels Jørgen Jensen alene.

Det som gjør Hauberg 42b-penningen så unik, er at den utgjorde krumtapp i et dristig og ambisiøst økonomisk reformprogram som Valdemar Sejr gjennomførte. Den bærende ide var, for å sitere boka: «at mønterne, der en gang havde forladt møntsmedjen, skulle forblive i omløb og ikke senere indgå i tvangsomvekslinger til skade for handel og monetarisering».

For å kunne skape en evig penning (riksmynt) som ville fremme monetariseringen i alle deler av det danske samfunnet, benyttet Valdemar et knippe av virkemidler:

- plassering av all myndighet som myntherre hos kongen, hvilket innebar avvikling av biskopenes delaktighet,
- avvikling av det tilvante systemet med periodiske tvangsomvekslinger (renovatio monetæ), som alltid hadde utgjort en viktig inntektskilde for kongemakt og biskoper,

- innføring av en ny, almen skatteordning, kalt plovs katt (plogskatt, rettet mot især bønder), som skulle erstatte det nevnte inntektstap og sikre biskopene deres andel,
- sentralisering av all myntproduksjon på ett sted, nemlig Ribe (noe usikkerhet om akkurat dette ble gjennomført fullt ut).

Det høye ambisjonsnivået skinner egentlig frem av myntens ytre. Når kongemakten hylles på begge myntsider, brøt det med en tradisjon hvor konge og biskop delte oppmerksomhet på hver sin side av myntene. Bruken av det store II til markering av Valdemars nummererte plass i den kongelige navnerrekken, representerte også noe nytt. Sant å si kan jeg bare erindre en europeisk monark fra 1200-tallet som gjorde noe av det samme, nemlig ungarske Bela IV (1235-1270) som på noen av sine denarer benevnes BELA QVARTI. For Valdemars del gjaldt det nok et signal til omverden at han ville videreføre arven etter sin navngjetne far, Valdemar den store (1157-1182).

Myntfunn fra de ulike deler av Danmark viser at Valdemar lyktes i sitt ambisiøse program langt på vei – dog bare for en begrenset periode. Inntrykket er at rikspenningen, alias «den evige penningen», oppnådde å få dominans i hele landet foruten Skånelandene i ca. 10-20 år, men at man deretter (etter Valdemars død) gled tilbake til en desentralisert utmynting i landsdelene og nye runder med regionale tvangsomvekslinger. Det

betød at myntene igjen opptrådte innenfor adskilte sirkulasjonsområder, slik at sjællandsk mynt dominerte på Sjælland.. osv. Hvilket muligvis medførte at den totale mengden av sirkulerende mynt i landet gikk ned.

«Valdemar Sejrs evige penning» er en svært interessant bok, som viser hvor mye det er mulig å kartlegge gjennom analyser av mynter og myntfunn, selv når det skriftlige kildematerialet er forholdsvis begrenset. Forfatterne går metodisk til verks og legger vekt på å skille mellom de historiske drøftelser (kapitel 1 – 5) og temaer av utpreget numismatisk interesse (kap. 6 – 11). Til det numismatiske hører blant annet Valdemarpenningens undertyper, samt statistikker og analyse av myntfunnenes relative kronologi. De mest dedikerte av leserne vil nok finne spesiell glede i den omfattende katalogdelen (kap. 10), der alle varianter gjennomgås med basis i seks ulike typer av forsider og samme antall baksider i en inngående studie av bitegn og kombinasjoner. Denne oversikten vil trolig gjøre boken velegnet som referanseverk for fremtiden - til erstatning for en ufullstendig og foreldet oversikt fra Ramus og Devegges ufullendte myntverk fra 1800-tallet, som hittil har vært samlernes katalogreferanse på området.

Boken er rikt illustrert med vakre myntbilder og -tegninger. Den anbefales på det varmeste!

Sverre Dyrhaug

